

Historische vaarkaart

Enkhuizen & Stede Broec

Historische vaarkaart Enkhuizen & Stede Broec

Erop uit met de schuit

Eeuwenlang voeren de Westfriese boeren en tuinders iedere dag met hun schuit door de sloten naar hun verspreid liggende akkers. Hoewel er sinds de ruilverkaveling veel veranderd is in het Westfriese landschap, zijn er nog steeds elementen terug te vinden die karakteristiek zijn voor de ontwikkeling van het gebied. Ontdek per boot de geschiedenis van dit waterrijke gebied!

De Overhaal

De Broekerhaven was al heel vroeg in het bezit van een overhaal. Dit rad werd door menskracht, maar ook door paarden aangedreven. In 1887 werd de handbediening vervangen door een stoommachine. Op 21 februari 1923 werd de huidige overhaal, aangedreven door elektrische motoren, in gebruik genomen.

De Broeker zeevaarders

De Broekerhaven is aangelegd in 1449. Tijdens de Tachtigjarige oorlog stond De Broekerhaven op de derde plaats van Hollandse handelssteden, doordat de grote havens stillagen vanwege de oorlog. Je had heel wat moed nodig om in die periode op handelsreis te gaan. Daarom werden de Broeker zeevaarders ook wel 'de cloexsten' genoemd: 'de moedigsten'.

Molen Ceres

Deze stellingmolen uit 1848 dankt zijn huidige naam aan Landbouwcoöperatie Ceres die in 1908 eigenaar werd van de molen. Tot 1968 werd hier veevoer gemalen voor de bij de coöperatie aangesloten boeren.

De Tocht

De Tocht was vroeger voor de tuinders een belangrijke vaarverbinding tussen hun woonhuis en hun kavels. 's Morgensvroeg en in de (late) avond was het hier een drukte van jewelste.

Park De Woid

In 1981 werd bekend dat dit stuk land, genaamd 'Papeland', geruild zou worden met land van een tuinder in Bovenkarspel. Die grond was bestemd voor de bouw van winkelcentrum Het Streekhof. Een plaatselijke commissie wilde er liever een park realiseren en wist de ruil te voorkomen. Vijf jaar later werd park De Woid geopend.

Zondags uitje

Van oudsher gingen men al op zondag 'om den lande'. Vaak met het hele gezin, met de werkschuit. Er werd dan gekeken naar de eigen gewassen en stiekem natuurlijk ook hoe het er bij de andere bouwers bij stond.

De ruilverkaveling

Groenten, fruit en bloemen zijn gebaat bij versheid, dus bij snel vervoer. De tocht van tuinders uit Stede Broec naar Hoorn kostte uren. Hoezeer landschapsbeschermers ook protesteerden, het oude landschap viel op den duur niet te handhaven. In 1964 ging Westfriesland op de schop. Ruilverkaveling en schaalvergroting waren de nieuwe slagwoorden. Kavels werden onderling geruild, zodat iedere agrariër voortaan aaneengesloten land had.

Geen walen of wielen, maar weelen

In natuurgebied De Weelen is nog een stukje polder onverkaveld gebleven. Oude perceeltjes of delen daarvan liggen er in ongerepte vorm. Een weel, viel of waal is een plas die achterblijft na een dijkdoorbraak. De Lutjebroeker Weel is hier een mooi voorbeeld van.

Meer info

www.oudenkhuiizen.nl
www.oudstedebroec.eu
www.visitenkhuiizen.nl

Het Grootslag

Het gebied dat nu polder het Grootslag heet, is vanaf de middeleeuwen ontgonnen tot een gebied met veel slootjes, vaarten en eilandjes. Het was een vaarpoeder, wegen waren er nauwelijks. De kleine perceeltjes stonden modernisering van de agrarische bedrijven in de weg. In 1971 werd daarom tot een ruilverkaveling van het Grootslag besloten. Het oude middeleeuwse slotenpatroon verdween. De sloten werden gedempt, rechtgetrokken en verbreed.

Oude Gouwsboom met waterhoogtemeter

Deze waterpoort is rond 1600 gebouwd en moest ervoor zorgen dat eventuele vijanden de stad niet konden binnenvaren. Voor de poort lag een drijvende boom die aan kettingen vast zat en 's avonds voor de poort werd neergelegd. Bij gevaar of hoog water werden de poorten afgesloten met een houten schuif.

Modderpomp wordt Noordergracht

Sinds de dertiger jaren van de vorige eeuw heet de straat aan de noord- en zuidzijde van het water Noordergracht. Op verzoek van de omwonenden werd deze naam gekozen omdat men de oude naam 'de Modderpomp' niet meer passend vond. Deze naam was te danken aan een pompinstallatie die op het eind bij de Noorderweg stond om het slib dat uit de diverse grachten werd gebaggerd naar de schuiten te brengen.

Overhaal 't Rad

De overhaal tussen de Heiligeweg en Spaans Leger werd rond 1620 gebouwd en heeft 300 jaar dienstgedaan. De radmannen en -vrouwen zorgden ervoor dat polderschuiten vanuit het zoete water naar het zoute water van de Zuiderzee werden getrokken. Eerst in een kom en daarna naar de Vissershaven die nu gedeeltelijk gedempt is: de vijver in het Wilhelminaplantsoen.

De huisjes bij het Spaans Leger worden rad-draaiershuisjes genoemd. Hier woonden de mensen die het rad bedienden.

De Vestingwal

Op 15 september 1590 besloot de vroedschap van Enkhuizen dat de stad vergroot moest worden. Adriaen Antonisz, een beroemde vestingbouwkundige, kreeg de opdracht voor het aanleggen van een vestingwal. De grond tussen de oude stadsmuur en de nieuwe vestingwal werd verkaveld. Op de stadsplattegrond is nog altijd te zien dat die 'nieuwbouwwijk' in keurige vierkante kavels werd verdeeld.

Scan de QR-code!

Rondvaart met gids en bootverhuur

[www.visitenkhuiizen.nl/
bootverhuur](http://www.visitenkhuiizen.nl/bootverhuur)

Spijtbroekstoren

De naam Spijtbroekstoren herinnert aan een mislukte overval die hier in 1425 plaatsvond. De inwoners van het Hoekse Grootebroek waren, verborgen in hooischuiten, het Kabeljauwse Enkhuizen genaderd. Gewaarschuwde burgers hadden echter tijdig de Waterboom gesloten. Het gebied waar de vijand werd teruggejaagd noemde men sindsdien Spijtbroek.

Veiling op de Oude Gracht

Een ruzie tussen een tuinder en een schipper over een partij bessen was de directe aanleiding om in 1880 een Enkhuizer afdeling voor de Nederlandsche Maatschappij voor Tuinbouw en Plantkunde op te richten. Nog geen tien jaar later richtte deze maatschappij een veiling op. Bij de Oude Gracht werd een veilinggebouw neergezet, met een elektrische veilingklok. Handelaren konden nu geen ruzie meer maken als ze tegelijk 'mijn' hadden geroepen. Met die klok was de Enkhuizer veiling één van de modernste in Nederland.

De IJsfabriek

De Coöperatieve IJsfabriek werd in 1926 opgericht door een samenwerkingsverband van Enkhuizer slagers. In de fabriek werden staven ijs met een lengte van 1 meter geproduceerd. Deze werden door de slagers gebruikt om hun vleesvoorraden te koelen. In de voorgevel zit nog altijd een opening waar de staven ijs naar buiten werden geschoven om ze op de gereedstaande vrachtwagen te laden.

In een novembernacht in 1944 haalden verzetsmensen 1.000 kg kaas, 700 kg vlees, 25.000 eieren en tientallen vaten boter uit de IJsfabriek. Het waren voedselvoorraden van het Duitse leger. De Duitsers waren woedend. Een snelle geldinzamelactie om de Duitsers schadeloos te stellen voorkwam een harde wraakactie.